रचना शारिर (Anatomy)

लेखी परिक्षा : ०२ पेपर २०० गुण (१०० गुण प्रत्येकी)

अध्यापनाचा कालावधी : १८० तास

पेपर - १ **९० गुण**

भाग- अ **४५ गुण**

१. **शरिरोपक्रमणिय शारिर-**
शरिर आणि शारिर व्याख्या, षडंगत्वम, अंगप्रत्यंग विभाग, मृत शरिर संशोधन, शरिर शास्त्र विभाग, शरिर ज्ञान प्रयोजन, धातुभेदानुसार पुरुष संघठन, पांचभौतिकत्वम, त्रिगुणात्मकत्वम, त्रिदोषामयत्वम, कर्मपुरुष आणि दोषधातुमल-मुलकत्वम.

२. **परिभाषा शारिर-**
कुर्चा, कंडरा,जाल, अस्थिसंघात, सिमंत, सिवनी, रज्जु, स्नायु आणि लसिका

३. **गर्भ शारिर-**
गर्भ व्याख्या, शुक्र, आर्तव, गर्भाधान विवेचन. त्रिदोष आणि पंचमहाभुताचे गर्भविकासातील महत्व. बिज, बिजभाग, बिजभागावयव, लिंग विनिश्चय, मासानुमासिक गर्भवृध्दि क्रम, गर्भोत्पादक भाव, गर्भ वृध्दिकरभाव, गर्भ पोषण, अपरा निर्माण, नाभिनाडी निर्माण, अंग प्रत्यंग उत्पत्ती.

४. **प्रमाण शारिर-**
अंगुलि प्रमाण

५. **अस्थि शारिर-**
अस्थि व्याख्या, संख्या, प्रकार, अस्थि स्वरुप, वसा, मेद आणि मज्जा.

६. **संधि शारिर-**
संधि व्याख्या, संख्या आणि अस्थिसंधिचे प्रकार.

७. **सिरा, धमनी, स्त्रोतस शारिर-**
अ) सिरा आणि धमनीची व्याख्या, प्रकार आणि संख्या.
ब) हृदय वर्णन
क) स्त्रोतो शारिर- स्त्रोतस आणि स्त्रोतोमुल व्याख्या आणि प्रकार.

८. **पेशी शारिर -**
अ) पेशी व्याख्या, रचना, प्रकार, संख्या आणि महत्व.
ब) पेशीचे वर्णन

९. **कोष्ठ एवंम आशय शारिर-**
अ) कोष्ठ व्याख्या आणि कोष्ठांग संख्या
ब) आशयाचे प्रकार आणि वर्णन

१०. **कला शारिर-**
कला व्याख्या आणि प्रकार

११. **उत्तमांगिय शारिर-**

षटचक्र, ईडा, पिंगला आणि सुषुम्ना नाडी सविस्तर वर्णन.

१२. **मर्म शारिर-**

मर्म : व्याख्या, संख्या, स्थान, वर्गीकरण, विद्धलक्षणासह व्यवहार शारिर, त्रिमर्माचे स्पष्टीकरण. मर्माचे सविस्तर वर्णन.

१३. **इंद्रिय शारिर-**

इंद्रिय व्याख्या, इंद्रिय अर्थ आणि इंद्रिय अधिष्ठान, त्यांची संख्या आणि महत्व. ज्ञानेंद्रियाचे वर्णन, कर्मेंद्रिय आणि उभयेंद्रिय (मन).

भाग ब - **४५-गुण**

१) **ऍनाटॉमी** ची व्याख्या आणि शाखा. मृतदेह संरक्षण पध्दती.

२) **रचनात्मक परिभाषा**

शारीर स्थिती - ऍनाटॉमीकल पोझिशन, प्लेन, त्वचा, कलावितान, अस्थि, संधि आणि त्यांच्या गती संबंधी , पेशी, स्नायु कंडरा, रक्तवाहिन्या आणि नाडी.

३) **गर्भविज्ञान**

गर्भविज्ञान व्याख्या, शाखा. भृण, गर्भ , पुरुष बीज, स्त्री बीज, गर्भाधान, क्लीवेज, स्तरनिर्माण व घटक, अनुवंशिकी सिद्धांत, लिंग भेद, लिंग निश्चिती, मासानुमासिक गर्भवृद्धी, गर्भस्थरक्तसंवहन, अपरा निर्मिती, गर्भनाभी नाडी निर्मिती.

४) **अस्थि विज्ञान**

अस्थि: व्याख्या, अस्थिभवन, रचना आणि प्रकार, अस्थींचे व्यवहार शारीरासह सविस्तर वर्णन

५) **संधि विज्ञान**

संधि: व्याख्या, रचना, प्रकार आणि गती. शाखासंधी, पृष्ठवंश संधी आणि हनुसंधीचे व्यवहार शारीरासह वर्णन.

६) **रक्ताभिसरण संस्थान -**

अ) सिरा आणि धमनीच्या व्याख्या, प्रकार आणि रचना.

ब) हृदयाचे सविस्तर वर्णन, रक्तवाहिन्या प्रणाली व त्यांचा शाखांचे वर्णन.

क) हृदयावरण व व्यवहार शारीर

७) –**लसिका संवहन**

लसिका वाहिन्यांची व्याख्या, प्रकार व रचना, लसिका ग्रंथी व त्यांचे व्यवहार.

८) **पेशी विज्ञान**

अ) पेशींचे रचना व प्रकार.

ब) पेशींचे सविस्तर वर्णन: उदय, निवेश, क्रिया, नाडीपुरण, पेशींचे व्यवहार शारीर

<u>पेपर २ -</u> ९० - गुण

<u>भाग अ -</u> ४५ - गुण

१) श्वसन संस्थान -

अ) अपस्तंभ शाखा (Bronchial Tree) आणि फुफ्फुस यांचे व्यवहार शारीर.

ब) श्वसन मार्ग: नासागुहा, सप्तपथ, स्वरयंत्र, कंठनाडी, अपस्तंभ शाखा (Bronchial Tree),

क) फुफ्फुसावरण व व्यवहार शारीर.

ड) महाप्राचिरा पेशी

२) पाचन संस्थान -

अ) पचनमार्गाचे अवयव व त्यांचे व्यवहार शारीर.

ब) पाचकग्रंथी: यकृत, प्लीहा आणि अग्न्याशय.

क) उदरावरण सविस्तर वर्णन व व्यवहार शारीर.

३) मुत्रवह संस्थान

मुत्रमार्ग: वृक्क, गविनी, बस्ती ह्यांचे व्यवहार शारीर.

४) प्रजनन संस्थान

अ) पुरुष प्रजनन संस्थान: प्रजनन अवयव, मार्ग आणि ग्रंथी (पौरुष ग्रंथी), शुक्र वाहिनी ह्यांचे व्यवहार शारीर.

ब) स्त्री प्रजनन संस्थान: प्रजनन अवयव, मार्ग आणि ग्रंथी ह्यांचे व्यवहार शारीर.

५) निस्त्रोत ग्रंथी विज्ञान

व्याख्या, वर्गीकरण आणि अंतस्त्रावि ग्रंथीचे सविस्तर वर्णन व व्यवहार शारीर (पियुष ग्रंथी, अवटुका ग्रंथी व उप अवटुका ग्रंथी, बालग्रंथी आणि अधिवृक्क ग्रंथी).

<u>भाग ब -</u> ४५ – गुण

६) नाडी संस्थान (उत्तमांगीय शारीर)

नाडी संस्थान : व्या ख्या, वर्गीकरण आणि महत्त्व. मस्तिष्क व सुषुन्मा कांडाचे सविस्तर वर्णन. परिसरीय नाडी संस्थेचे वर्णन: शिर्षण्य नाड्या, सौषुम्निक नाड्या, नाडी चक्र आणि स्वतंत्र नाडी संस्थान, ब्रम्ह्वारी (सुषुन्मा जल) निर्माण व वहन, मस्तिष्क आणि सुषुन्मा कांडाचे रक्तपुरण.

७) ज्ञानेंद्रिय अवयव

नेत्र, कर्ण, नासा, जिव्हा आणि त्वचा यांचे सविस्तर वर्णन आणि व्यवहार शारीर.

८) **अंगरेखांकन आणि क्ष किरण शारीर –**

अ) शाखा, उदर, कटी आणि पृष्ठवंशाचे क्ष-किरण त्यांच्या उपयोगिते सह.

ब) उर व उदर भागातील अवयवांचे अंगरेखांकन.

प्रात्याक्षिक **गुण ९० -**

अध्यापण तासिका १८० :

प्रात्याक्षिकाचे घटक

१) अस्थिचे प्रात्याक्षिक अध्ययन
२) संधीचे प्रात्याक्षिक
३) अंगरेखांकन आणि क्ष किरण चे प्रात्याक्षिक अध्ययन
४) शवविच्छेदन -संपुर्ण शरीराचे विस्तृत शवविच्छेदन
५) मर्मस्थानाचे प्रात्याक्षिक अध्ययन
६) हिसटॉलोजी (उतक विज्ञान) स्लाईड-१०

गुणांचे वर्गीकरण

१	वस्तुनिष्ठ परीक्षा (स्पॉटींग)	२० गुण
२	विच्छेदित अवयव आणि हिस्टॉलॉजी स्लाईड	२० गुण
३	अस्थि, संधि, मर्म	२० गुण
४	पृष्ठ रेखांकन आणि क्ष्-किरण	१० गुण
५	प्रात्याक्षिक पुस्तिका	१० गुण
६	मौखिक	१० गुण
	एकूण	९०गुण

संदर्भ ग्रंथ-

१. बृहत शारिरम वैद्यरत्न- पी.एस. वारियर
२. अभिनव शारिरम- आचार्य दामोदर शर्मा गौड
३. मानव शारिर (सुधारित आवृत्ती)- प्रो.दिनकर गोविंद थत्ते
४. मानव भृण विज्ञान- प्रो.दिनकर गोविंद थत्ते
५. मानव अंगरेखांकन विकिरण- प्रो.दिनकर गोविंद थत्ते
६. शरिर रचना विज्ञान (इंग्रजी)- वैद्य प.ग. आठवले

७. मॅन्युअल ऑफ प्रक्टिकल ॲनाटॉमी कनिंघम प्रक्टिकल मॅन्युअल व्हॅल्यूम १,२,३
८. क्लिनिकल ॲनाटॉमी इन आयुर्वेदा - प्रो.डी.जी.थत्ते, प्रो. सुरेश चंद्र
९. शरिर रचना विज्ञान (इंग्रजी)- प्रो.डी.जी.थत्ते
१०. आयुर्वेदिक हयुमन ॲनाटॉमी- प्रो.डॉ.गिरिधर कंठी
११. रिजनल ॲनाटॉमी- बी.डी.चौरसिया
१२. रचना शारिर विज्ञान- डॉ.महेंद्र सिंग
१३. बृहत्रयी आणि लघुत्रयीचे संबंधित अध्याय
१४. ग्रेज ॲनाटॉमी
१५. टेक्स्ट बुक ऑफ हयुमन ॲनाटॉमी- इंदरबिर सिंग
१६. क्लिनिकल ॲनाटॉमी- रिचार्ड एस. स्नेल
१७. फंडामेंटल्स ऑफ हयुमन ॲनाटॉमी- डॉ.चक्रवर्ती
१८. हयुमन ऑस्टीओलॉजी- पोद्दार

प्रथम सत्र परिक्षेसाठी अभ्यासक्रम- पेपर १

द्वितीय सत्र परिक्षेसाठी अभ्यासक्रम- पेपर २